

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
Міністерства освіти і науки України

д.т.н., проф. Ольга ПОРКУЯН

12 вересня 2025 р.

ВИСНОВОК

спільного засідання кафедри обліку і оподаткування, кафедри економіки та підприємництва та кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Іллі Михайловича Ніжнікова на тему "Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку", поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

ВИТЯГ

**з протоколу № 8 спільного засідання кафедри обліку і оподаткування, кафедри економіки та підприємництва та кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
від 12 вересня 2025р.**

ПРИСУТНІ

Головуючий на засіданні – зав. кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу д.е.н., проф. Хандій О.А., присутні: декан факультету економіки та управління, гарант ОНП «Економіка» д.е.н., проф. Івченко Є.А., к.е.н., доц. Кушал І.М., к.е.н., доц. Манухіна М.Ю., к.е.н., доц. Мельнік М.А., к.е.н., доц. Пчелинська Г.В., к.е.н., доц. Серікова О.М., к.е.н., доц. Тацій І.В., науковий керівник – д.е.н., проф., зав. кафедри обліку і оподаткування Ключ Ю.І., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – Ніжніков І.М.

Завідувач кафедри економіки та підприємництва д.н. з держ.упр., проф. Ольшанський О.В., д.е.н., проф. Бузько І.Р., д.е.н., проф. Овечкіна О.А., д.е.н., проф. Семененко І.М., д.е.н., проф. Сєребряк К.І., к.е.н., доц. Швець Н.В., к.е.н., доц. Бурко Я.В., к.е.н., доц. Вахлакова В.В.

Серед присутніх – 7 докторів з економічних наук, 1 доктор наук з державного управління та 10 кандидатів економічних наук.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

1. Обговорення дисертаційного дослідження здобувача освіти третього (освітньо-наукового) рівня кафедри обліку і оподаткування факультету економіки та управління СНУ ім. В. Даля **Ніжнікова Іллі Михайловича на тему «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка. Дисертація виконувалася на кафедрі обліку і оподаткування СНУ ім. В. Даля. Тему дисертації уточнено на засіданні Вченої Ради СНУ ім. В. Даля (протокол № 14 від 29.08.2025р.).

Науковий керівник – д.е.н., проф. завідувач кафедри обліку і оподаткування Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля **Юлія Ігорівна Ключ**.

2. Затвердження спільного висновку спільного засідання кафедри обліку і оподаткування, кафедри економіки та підприємництва та кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу щодо дисертаційного дослідження **Ніжнікова Іллі Михайловича**.

Вела засідання зав. кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу д.е.н., проф. **Хандій О.А.**, в ході якого

ВИСТУПИЛИ

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти **Ніжніков Ілля Михайлович** представив презентацію за основними положеннями дисертації «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

У ході презентації **Ніжніков І.М.** ознайомив присутніх на спільному засіданні кафедри обліку і оподаткування, кафедри економіки та підприємництва та кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу зі структурою своєї роботи, обґрунтував актуальність її тематики, висвітлив основні положення дисертаційного дослідження, які відображають його наукову новизну та виносяться на захист, звернув увагу присутніх на теоретичне та практичне значення висновків, одержаних за результатами дослідження. Після закінчення презентації **Ніжнікову І.М.** присутніми на захисті фахівцями були поставлені такі запитання:

Доктор економічних наук, професор Овечкіна О.А.: Які головні чинники обумовлюють актуальність дослідження соціальної відповідальності бізнесу саме в контексті сталого регіонального розвитку?

Ніжніков І.М.: Актуальність теми визначається комплексом соціально-економічних та екологічних чинників, що формують нові виклики для розвитку регіонів. Передусім, глобалізаційні процеси та зростання міжнародної конкуренції висувають підвищені вимоги до конкурентоспроможності

територій, що неможливо забезпечити виключно економічними механізмами без урахування соціальних та екологічних складових. По-друге, зростання екологічних ризиків і ресурсні обмеження обумовлюють потребу в новій моделі взаємодії бізнесу, влади та громад, де саме бізнес бере на себе частину соціальної відповідальності за якість середовища проживання та рівень життя населення. По-третє, сучасні європейські та світові тренди інтеграції принципів сталого розвитку в державну політику й корпоративні стратегії зумовлюють необхідність адаптації цього досвіду до українських реалій. Важливим є й те, що в Україні питання соціальної відповідальності бізнесу досі розглядається недостатньо системно, а імплементація відповідних практик має точковий характер. Саме тому дослідження, спрямоване на розробку ефективних механізмів реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку, є своєчасним та суспільно значущим.

Доктор економічних наук, професор Сereбряк К.І.: У чому полягає наукова новизна дослідження, і які саме результати відрізняють його від попередніх робіт у цій сфері?

Ніжніков І.М.: Наукова новизна полягає в комплексному підході до аналізу та впровадження соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) як інструменту стійкого розвитку регіонів. У роботі вдосконалено систематизацію факторів сталого розвитку, де визначено роль СВБ як ключового чинника формування конкурентних переваг територій. Автор запропонував нову методику розрахунку інвестицій у природоохоронну діяльність, яка базується на показнику соціальних інвестицій, що включає витрати не лише на екологічні заходи, а й на розвиток соціальної інфраструктури та запобігання потенційним економічним збиткам. Також розроблено модель реалізації СВБ у регіонах, яка ґрунтується на програмно-цільовому підході та механізмах державно-приватного партнерства, що відрізняє цю роботу від багатьох попередніх досліджень. Важливим результатом є уточнене визначення поняття «соціальна відповідальність бізнесу», у якому акцентовано на взаємозалежності соціальних, економічних та екологічних цілей розвитку територій. Нарешті, значного розвитку набули підходи до трактування соціального інвестування як процесу, що поєднує вирішення суспільних проблем із можливістю отримання вигод для інвесторів. У сукупності ці результати формують новий науково-методичний базис для дослідження і практичного впровадження СВБ у регіональному контексті.

Кандидат економічних наук, доцент Мельнік М.А.: Яке практичне значення мають результати дисертаційної роботи для органів влади та бізнесових структур?

Ніжніков І.М.: Практичне значення полягає в тому, що результати дослідження можуть бути безпосередньо використані в управлінській та господарській практиці. Для органів влади особливо корисним є

запропонований алгоритм впровадження соціальних інвестицій на регіональному рівні, який дозволяє планувати, координувати та оцінювати ефективність соціально відповідальних ініціатив. Це створює підґрунтя для формування комплексних програм розвитку, що поєднують ресурси держави, бізнесу та місцевих громад. Для бізнесових структур практична цінність полягає в можливості використання методики розрахунку інвестицій, яка допомагає обґрунтовано планувати соціальні витрати та оцінювати їх довгостроковий ефект. Інструментарій масштабного поширення соціального інвестування може застосовуватися підприємствами для підвищення їхньої репутаційної цінності, конкурентоспроможності та рівня довіри з боку громадян. Крім того, рекомендації дисертації сприяють налагодженню ефективних форм державно-приватного партнерства, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів та досягати більшого соціально-економічного ефекту на територіях. У підсумку, робота поєднує фундаментальні наукові висновки з практично орієнтованими рекомендаціями, які можуть бути корисними як для державного управління, так і для корпоративних стратегій.

Кандидат економічних наук, доцент Бурко Я.В.: Які основні проблеми заважають ефективній імплементації соціальної відповідальності бізнесу в Україні та як їх можна подолати?

Ніжніков І.М.: Серед головних проблем можна виокремити кілька груп. По-перше, нормативно-правові – в Україні бракує чіткої законодавчої бази, яка б стимулювала підприємства до впровадження СВБ, більшість ініціатив мають добровільний характер і не завжди підкріплені системною підтримкою держави. По-друге, економічні обмеження – багато підприємств у нестабільних умовах трактують соціальні інвестиції як додатковий тягар, а не як інструмент формування довгострокових конкурентних переваг. По-третє, інформаційні бар'єри – недостатня обізнаність бізнесу щодо переваг СВБ, а також брак системи обміну кращими практиками як на національному, так і на регіональному рівнях. Подолати ці проблеми можна шляхом удосконалення законодавчого регулювання з акцентом на створення стимулів для бізнесу, наприклад через податкові пільги чи грантові програми. Важливим напрямом є посилення просвітницької роботи серед підприємств і суспільства для формування культури соціальної відповідальності. Також доцільним є активне використання механізмів державно-приватного партнерства, які дозволяють об'єднати ресурси та компетенції бізнесу, влади і громади для реалізації масштабних соціальних проєктів. Запропоновані в дисертації алгоритми та інструменти є важливою практичною основою для вирішення цих завдань.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник – д.е.н., проф. Клюс Ю.І.

Клюс Ю.І. доповіла про виконання наукового дослідження **Ніжнікова Іллі Михайловича** на тему: «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в

контексті стійкого регіонального розвитку» під її керівництвом. Ключ Ю.І. зазначила, що здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю виконав освітню складову ОНП успішно склав всі іспити та необхідні заліки, пройшов заплановану педагогічну практику, здобувши відповідні результати навчання; виконав наукову складову ОНП, провів дослідження за визначеною темою, що відповідає кафедральним темам дослідження, та самостійно підготував дисертаційну роботу.

Науковий керівник наголосила на тому, що мета і задачі дослідження повною мірою досягнуті, дисертантом використана достатня джерельна та методологічна бази. Дисертант розробив нові наукові положення, висновки та пропозиції, що можуть бути використані в подальшій науковій та економічній діяльності. Протягом 2022-2025рр. послідовно та методично проводив наукові дослідження за темою дисертації, брав активну участь у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. За темою дисертації опублікував 11 наукових праць, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, 6 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. На завершення виступу науковий керівник д.е.н., проф. Ключ Ю.І. підкреслила, що дисертаційне дослідження Ніжнікова Іллі Михайловича може бути рекомендоване до подання до розгляду у спеціалізованій вченій раді з захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензенти дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження, висловили свої побажання та зауваження.

Доктор економічних наук, професор Івченко Є.А.: дав позитивну оцінку дисертації Ніжнікова Іллі Михайловича на тему: «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» та наголосив на актуальності дослідження в умовах воєнного стану та у подальшому повоєнному відновленні територій України. Відзначив, що дисертант має свої оригінальні погляди і думки стосовно досліджуваного питання. Зокрема, позитивно оцінив новацію рукопису, яка пояснюється своєчасною постановкою проблеми, ретельним аналізом нових ідей та вивченням сучасних світових тенденцій; підкреслив широту використання світових тенденцій та економічних теорій. Аналіз рецензованої дисертації дозволив стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досяг поставленої мети й повною мірою розкрив поставлені задачі. Особливо позитивно відзначено пропозиції щодо послідовності розрахунку агрегованого показника для оцінювання необхідного обсягу інвестицій в рамках соціальної відповідальності (стор. 114-116 дисертації).

Водночас проф. Івченко Є.А. зазначив певні недоліки виконаного дослідження, які, на його думку, суттєво не впливають на зміст роботи. Наприклад, потребує аргументації твердження дисертанта про те, що соціальне

інвестування є інноваційним видом фінансового регулювання, що сприяє соціально-економічному розвитку регіону, якщо традиційних методів недостатньо. В цілому проф. Івченко Є.А. відмітив, що дисертація Ніжнікова Іллі Михайловича на тему: «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» відповідає вимогам, що ставляться до робіт такого рівня і може бути рекомендована до розгляду у спеціалізованій вченій раді з захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Доктор економічних наук, професор Семененко І.М.: зазначила, що актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах глобалізаційних викликів та соціально-економічної нестабільності саме соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) постає як ключовий інструмент забезпечення сталого регіонального розвитку. Підкреслено, що робота демонструє глибоке усвідомлення важливості інтеграції принципів СВБ у систему стратегічного управління регіонами, що відповідає сучасним європейським і світовим тенденціям. Серед позитивних моментів особливо рецензент відзначила комплексний характер підходу, який поєднує теоретичний аналіз і практичні рекомендації, а також розробку інструментарію оцінки соціальних інвестицій як засобу зменшення регіональних диспропорцій. Професор Семененко І.М. зауважила, що дисертант вдало систематизував наукові підходи до визначення СВБ та розробив модель її реалізації в регіонах, що свідчить про наукову новизну отриманих результатів. Разом з тим, рецензент вказала, що робота могла б бути доповнена більш широким порівняльним аналізом досвіду країн Центральної та Східної Європи, де аналогічні проблеми мають схожі соціально-економічні передумови. Однак ця прогалина не знижує наукової й практичної цінності дисертації, яка є вагомим внеском у розвиток теорії та практики сталого розвитку.

Семененко І.М. відзначила, що дисертаційне дослідження Ніжнікова Іллі Михайловича на тему: «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» може бути рекомендоване до розгляду у спеціалізованій вченій раді з захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Д.е.н., проф. Бузько І.Р. зазначила, що робота є актуальною, оскільки соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) безпосередньо впливає на конкурентоспроможність регіонів, їхню соціальну стабільність та якість життя населення. У сучасних умовах саме через інтеграцію принципів СВБ можливо досягати гармонізації економічних, екологічних та соціальних інтересів. До беззаперечних позитивів дослідження належить ретельна увага до інструментів соціального інвестування, які автор розглядає не лише як механізм розподілу

ресурсів, а й як інноваційний підхід до активізації економічного розвитку регіонів. Значущим є також аналіз ролі державно-приватного партнерства як форми взаємодії влади, бізнесу та громади, що робить роботу практично спрямованою. Дисертант пропонує алгоритм впровадження соціальних інвестицій, який може бути використаний у реальній практиці. Водночас було б доцільно ширше представити емпіричний матеріал, зокрема приклади реалізації соціально відповідальних практик українськими підприємствами у регіонах. Це б посилювало прикладний аспект дослідження. Незважаючи на це, дисертація має значний науковий і практичний потенціал.

Д. н. з держ.упр., проф. Ольшанський О.В. зазначив, що тематика дисертації є вкрай актуальною, оскільки соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) стала однією з провідних концепцій у забезпеченні збалансованого розвитку суспільства. У світлі глобальних тенденцій та європейських практик робота виглядає надзвичайно своєчасною для української науки та практики управління. Серед позитивних сторін варто назвати ґрунтовний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових підходів, що дозволив авторові запропонувати власне уточнене визначення поняття СВБ. Крім того, значущим є використання різнопланових методів дослідження, що дало змогу створити науково обґрунтований інструментарій реалізації СВБ у регіональній політиці. Практичні рекомендації, зокрема щодо оцінювання соціальних інвестицій та оптимізації співпраці бізнесу й органів влади, свідчать про прагматичну цінність дисертації. Як побажання, відзначено доцільність більшої деталізації прикладів реалізації партнерських проєктів у конкретних регіонах, що зробило б результати дослідження ще більш наочними. Утім, це не применшує загальної значущості роботи, яка є вагомим внеском у теорію та практику сталого розвитку.

К.е.н., доц. Тацій І.В. відмітила, що обрана тема є надзвичайно актуальною, оскільки трансформаційні процеси в економіці України зумовлюють необхідність переосмислення ролі бізнесу у забезпеченні сталого розвитку. Соціальна відповідальність у цьому контексті постає як механізм, здатний нівелювати соціальні та екологічні ризики, а також підвищити конкурентні переваги регіонів. Позитивним у роботі є використання багатого методологічного арсеналу – від факторного аналізу до SWOT та PESTEL-аналізу, що дозволило авторові комплексно оцінити механізми СВБ. Важливою перевагою є також виявлення взаємозв'язків між соціальними інвестиціями та показниками стійкості розвитку, що підкріплює практичну значущість дисертації. Слід відзначити ґрунтовність аналізу літератури та актуальність теоретичних висновків. У той же час, статистичні дані могли б бути більш структурованими та узагальненими для забезпечення кращої наочності результатів. Це є радше побажанням для удосконалення, ніж суттєвим недоліком, і не зменшує цінність роботи, яка має вагоме наукове і практичне

значення.

К.е.н., доц. Кушал І.М. зазначила, що актуальність дисертаційного дослідження є беззаперечною, оскільки питання соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) набуває дедалі більшої ваги в умовах соціально-економічної нестабільності, зростання екологічних ризиків та посилення ролі громадянського суспільства. У цьому контексті дослідження справді відповідає потребам часу і робить вагомий внесок у розвиток економічної науки. Серед позитивних аспектів варто підкреслити уточнення поняття СВБ, яке дисертант розглядає крізь призму сучасних вимог сталого розвитку, а також розробку моделі її реалізації в регіонах на основі державно-приватного партнерства. Важливою науковою новизною є також інструментарій поширення соціального інвестування, який може мати практичне застосування у регіональній політиці. Як зауваження, доцільно було б глибше розглянути ризики, що супроводжують упровадження соціальних інвестицій у кризових умовах, зокрема обмеженість фінансових ресурсів підприємств. Проте це лише окремих аспект, який не впливає на загальну цінність дослідження, що є вагомим внеском у формування стратегій сталого розвитку регіонів.

К.е.н., доц. Швець Н.В. висловила думку, що дослідження є надзвичайно актуальним, адже соціальна відповідальність бізнесу все більше сприймається не як добровільна практика, а як необхідна умова успішного розвитку регіонів і забезпечення стабільності суспільства. У роботі чітко простежується орієнтація на практичні результати, серед яких слід виділити алгоритм упровадження проєктів соціального інвестування та запропонований механізм масштабного поширення таких практик. Ці розробки є вагомим внеском у формування інституційних умов для сталого розвитку територій. Акцентовано увагу, що сильним боком є також комплексний аналіз чинників СВБ, що дозволяє зрозуміти її роль у підвищенні конкурентоспроможності регіонів. Разом із тим, перспективним напрямом подальших досліджень може бути більш детальне розкриття ролі місцевих громад у формуванні й реалізації соціально відповідальних проєктів, адже саме участь громадянського суспільства часто визначає ефективність таких ініціатив. Це зауваження не знижує цінності роботи, яка має високу теоретичну та практичну значущість.

Доктор економічних наук, професор Хандій О.О., підводячи підсумки обговорення, відмітила вільне володіння аспірантом матеріалом, що стосується теми дослідження, та використання статистичних даних за підприємствами різних регіонів України. Це свідчить про глибоке знання теми дослідження та використаних ним джерел, здатність до аналізу досліджуваної теми, вміння застосовувати сучасні методи наукового пізнання для розв'язування поставлених проблем. Окремі пропозиції щодо реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку є цікавими, різносторонніми та нагальними для науки та практики. Загалом проф.

Хандій О.О. підкреслила, що виконана Ніжніковим Іллею Михайловичем дисертація відповідає вимогам, що ставляться до робіт такого рівня і може бути рекомендована до розгляду у спеціалізованій вченій раді з захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Ніжнікова Іллі Михайловича на тему "Реалізація соціальної відповідальності
бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку", поданої на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за
спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізації, зростаючої соціально-економічної нестабільності та екологічних викликів особливої значущості набуває питання соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) як фактора стійкого регіонального розвитку. Посилення ролі бізнесу у вирішенні суспільних проблем, забезпеченні екологічної безпеки та підтримці місцевих громад відповідає сучасним європейським та світовим тенденціям сталого розвитку. За сучасних умов досягнення сталого розвитку регіонів можливе лише за умови формування та ефективного функціонування інститутів, що забезпечують узгодження інтересів між ключовими суб'єктами ринкових відносин – державою, бізнесом та громадянським суспільством. Бізнесові структури мають взяти на себе активну роль у вирішенні суспільно важливих питань, які безпосередньо пов'язані з їх економічною діяльністю, зокрема у сфері екології, соціальних ініціатив щодо розвитку територій, а також у покращенні якості життя населення через підтримку систем охорони здоров'я, безпеки праці, освіти, культури та спорту.

Останніми роками питання, асоційовані з проблематикою стійкого розвитку, стали предметом обговорення, як на наднаціональному, так і національному рівнях. Неухильне зростання інтересу до названої проблематики підтверджується численними міжнародними ініціативами, великою кількістю наукових публікацій. Як справедливо зазначили американські дослідники Т. Діллік і К. Хокертс, які активно займаються дослідженнями в галузі сталого розвитку, «стійкість перетворилася на мантру XXI століття».

Важливість інтеграції принципів СВБ у стратегії підприємств зумовлена необхідністю збалансування економічних, соціальних та екологічних інтересів регіонів. Успішна реалізація концепції СВБ сприяє підвищенню конкурентоспроможності територій, покращенню якості життя населення, зниженню рівня соціальної напруженості та розвитку людського капіталу.

Дослідження існуючих на практиці механізмів впровадження соціальної відповідальності свідчить про необхідність трансформації соціально відповідальної поведінки бізнесу в один із пріоритетних напрямів державної політики на сучасному етапі розвитку. Досягнення стратегічних політичних,

економічних та соціальних орієнтирів вимагає реалізації комплексних і системних заходів, спрямованих на формування ефективної соціальної інфраструктури в індустріальних регіонах, забезпечення збереження та відтворення природно-ресурсного потенціалу, а також створення передумов для стійкого соціально-економічного зростання.

Водночас недостатній рівень імплементації соціально відповідальних практик у діяльність підприємств, слабка нормативно-правова підтримка з боку держави та низька обізнаність бізнесу щодо довгострокових переваг СВБ зумовлюють потребу в поглибленому дослідженні цієї тематики. Зокрема, актуальним є визначення ефективних механізмів впровадження СВБ у регіональну політику, оцінка її впливу на стійкий розвиток територій, а також розробка практичних рекомендацій для підприємств та органів місцевого самоврядування.

Отже, дослідження реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку є надзвичайно важливим як з наукової, так і з практичної точки зору. Це дозволить сформувати дієві підходи до інтеграції принципів сталого розвитку в бізнес-процеси та сприятиме збалансованому соціально-економічному розвитку регіонів.

Проблематика соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) та її впливу на стійкий розвиток регіонів є предметом досліджень багатьох науковців як в Україні, так і за кордоном. Західні науковці розглядають соціальну відповідальність бізнесу як один із ключових чинників стійкого розвитку. Ще у середині ХХ століття Г. Боуен (Howard Bowen) вперше окреслив концепцію СВБ у своїй праці «Social Responsibilities of the Businessman». Подальший розвиток цієї ідеї можна простежити у роботах М. Фрідмана (Milton Friedman), який наголошував на економічній доцільності СВБ, та Е. Фрімена (Edward Freeman), автора концепції стейкхолдерів. Сучасні дослідники, зокрема Дж. Елкінгтон (John Elkington), активно розвивають концепцію Triple Bottom Line, яка підкреслює взаємозв'язок економічної, соціальної та екологічної складових бізнесу. Роботи А. Керолла (Archie Carroll) акцентують увагу на ієрархії соціальної відповідальності бізнесу, що включає економічну, правову, етичну та філантропічну складові. У європейських країнах питання інтеграції СВБ у регіональну політику досліджують такі науковці, як М. Портер (Michael Porter) та М. Крамер (Mark Kramer), які розробили концепцію Creating Shared Value (CSV). Вона розглядає соціальну відповідальність бізнесу як інструмент формування конкурентних переваг і водночас створення суспільних благ.

В Україні вивчення соціальної відповідальності бізнесу набуло популярності з початку 2000-х років. Серед провідних українських дослідників варто відзначити О.В. Дайнеко, І.М. Семененко, Є.А. Івченка, Т.В. Мельник, А.Є. Воронкову, Л.Г. Мельник, які аналізують вплив СВБ на сталий розвиток національної економіки. Особливу увагу приділяють питанням імплементації соціально відповідальних практик у діяльність підприємств (Т.О. Васильчак, Н.М. Бондар, О.Ю. Кудріна), а також взаємодії бізнесу з місцевими громадами та органами державної влади (С.В. Ілляшенко, О.Г. Білорус, Р.В. Манн). Однак, незважаючи на активні наукові розвідки, питання взаємозв'язку між СВБ і

стійким розвитком регіонів залишається недостатньо розробленим. Зокрема, потребують подальшого дослідження такі аспекти: ефективність механізмів регулювання СББ на рівні регіональних стратегій; вплив соціально відповідальних практик на економічний та соціальний розвиток регіонів; адаптація міжнародного досвіду до умов української економіки; розробка рекомендацій для органів місцевого самоврядування щодо стимулювання СББ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ). При виконанні теми Е-03-25 «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» автором розроблено критерії та фактори стійкого розвитку підприємств регіону. При виконанні теми «Відновлення національної туристичної індустрії та сфери гостинності через соціальний діалог в регіонах України» (номер державної реєстрації 0123U102229, 2023-2025 рр.) автором досліджено соціальне інвестування як форму реалізації соціальної відповідальності бізнесу. При виконанні теми «Оцінка та розвиток економічного потенціалу Закарпатської області: проблеми, можливості та стратегічні напрями розвитку», (номер державної реєстрації 0124U003892, 2024-2025 рр.) автором визначено взаємозв'язок концепцій стійкого розвитку з проблематикою соціальної відповідальності.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у розробленні теоретичних і методичних засад соціальної відповідальності бізнесу в контексті проблем стійкого регіонального розвитку, формування механізмів її реалізації відповідно до парадигми стійкого розвитку.

Для досягнення мети у дисертаційному дослідженні ставляться та вирішуються такі **завдання**:

- досліджено онтологію поняття «соціальна відповідальність бізнесу»;
- розглянуто соціальне інвестування як чинник стійкого соціально-економічного розвитку регіонів;
- показано взаємозв'язок концепцій стійкого розвитку з проблематикою соціальної відповідальності;
- розкрито роль соціальної відповідальності бізнесу як фактору стійкого регіонального розвитку;
- обґрунтовано послідовність розрахунку агрегованого показника для оцінювання необхідного обсягу інвестицій в рамках соціальної відповідальності;
- розроблено інструментарій масштабного поширення соціального інвестування як фактору стійкого регіонального розвитку;
- розглянуто алгоритм впровадження проєктів соціального інвестування на регіональному рівні;

запропоновано підхід до реалізації соціальної відповідальності бізнесу в рамках розвитку механізмів державно-приватного партнерства.

Об'єктом дослідження є соціальна відповідальність бізнесу в умовах стійкого регіонального розвитку в контексті парадигми стійкого розвитку.

Предметом дослідження є механізми, інструменти та особливості реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку.

Методи дослідження. Методологічним базисом дисертації є фундаментальні положення економічної науки, теорії стійкого розвитку та конкуренції, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем стійкого розвитку. Теоретичною основою дослідження послуговували положення теорій менеджменту, конкурентоспроможності, економіки підприємства, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі управління інноваційною діяльністю, економічного аналізу та економіко-математичного моделювання.

Правове поле дослідження склали чинні законодавчі й нормативні документи, що регулюють інноваційну діяльність підприємств в Україні. Інформаційною базою послуговували статистичні дані, звітність і дані обліку підприємств, ресурси й видання мережі Internet, результати власних досліджень і розробок автора.

Для досягнення поставленої мети та реалізації визначених завдань у роботі використано такі **методи дослідження**: методи історичного та порівняльного аналізу – для дослідження еволюції концепції соціальної відповідальності бізнесу; системний підхід та логіко-структурний аналіз – для вивчення розвитку інституту соціальної відповідальності бізнесу в контексті регіонального розвитку; метод класифікації та типологізації – для визначення форм соціального інвестування та його ролі в СББ; метод економіко-статистичного аналізу – для оцінки взаємозв'язку концепцій сталого розвитку та СББ; методи факторного аналізу та експертного оцінювання – для визначення критеріїв і факторів стійкого розвитку підприємств регіону; методи математичного моделювання та SWOT-аналіз – для оцінки перспектив розвитку регіону на базі соціального інвестування; методи стратегічного аналізу (PESTEL, GAP-аналіз) – для розробки інструментарію розповсюдження соціального інвестування; методи процесного моделювання та алгоритмізації – для побудови алгоритму впровадження проектів соціального інвестування; методи програмно-цільового підходу – для розробки ефективної програми реалізації СББ.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у розробці методологічного та методичного підходів до соціально відповідальної поведінки бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку, що обґрунтовують нове уявлення про соціальну відповідальність бізнесу та побудовані на взаємозумовленості соціальних інвестицій та обсягу завданих збитків, а також використанні механізмів державного регулювання та державно-приватного партнерства.

Основні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

удосконалено

систематизацію факторів стійкого регіонального розвитку на підставі визначення ролі соціальної відповідальності бізнесу в досягненні конкурентних переваг підприємств регіону у соціально-економічній сфері, що сприятиме подоланню актуальних викликів зовнішнього та внутрішнього середовища, зменшенню потенційних ризиків та стійкому регіональному розвитку;

методику розрахунку інвестицій в охорону навколишнього природного середовища, яка, на відміну від існуючих, заснована на використанні показника соціальних інвестицій, що містить витрати на інвестиції в природоохоронні заходи, витрати на інвестиції в запобігання економічним збиткам, витрати на соціальний розвиток територій присутності, додаткові інвестиції, що задає рамки прийняття бізнес-рішень та надає ряд інституційних переваг;

модель реалізації соціальної відповідальності бізнесу в регіоні відповідно до парадигми стійкого регіонального розвитку, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на програмно-цілевих засадах реалізації і державно-приватному партнерстві та передбачає здійснення діяльності з нівелювання завданих підприємствами збитків території присутності;

уточнено

поняття «соціальна відповідальність бізнесу» з урахуванням сучасних вимог сталого соціально-економічного розвитку територій, у межах якого, на відміну від наявних підходів до визначення цієї дефініції, акцентовано увагу на досягненні цілей сталого розвитку територій присутності та розподілі тягара фінансування соціальної політики залежно від сукупного розміру шкоди, яку завдає виробнича діяльність бізнесу;

інструментарій масштабного поширення соціального інвестування, що розглянуто як фактор стійкого регіонального розвитку, що містить шість послідовних етапів, дотримання яких дозволить сприяти усуненню наявних диспропорцій в різних секторах економіки та підвищенню стійкого регіонального розвитку;

набули подальшого розвитку

визначення соціального інвестування як виду фінансування, що, на відміну від існуючих, є процесом, в основі якого лежить надання фінансових ресурсів від одного суб'єкта до іншого з метою розв'язання соціальних проблем суб'єкта-одержувача та з метою одержання матеріального зиску (інколи навіть мінімального) суб'єктом-власником, що сприятиме підвищенню активності інвесторів, активізації інноваційного потенціалу, залученню до розв'язання наявних соціальних, екологічних проблем, а також забезпеченню розвитку регіонів і регіонів України;

алгоритм впровадження проєктів соціального інвестування на регіональному рівні шляхом уточнення етапів оцінювання соціально-економічного ефекту, підвищення адаптивності до місцевих потреб і залученням механізмів державно-приватного партнерства. Це дозволяє підвищити ефективність реалізації соціальних ініціатив, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити стійкість фінансування соціально значущих проєктів.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати та практичні рекомендації становлять методичну основу реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку. До результатів, що мають найбільше практичне значення, належать: послідовність розрахунку агрегованого показника для оцінювання необхідного обсягу інвестицій в рамках соціальної відповідальності, інструментарій масштабного поширення соціального інвестування як фактору стійкого регіонального розвитку, алгоритм впровадження проєктів соціального інвестування на регіональному рівні.

Результати дисертаційної роботи використано у практичній діяльності Консорціуму «Будівельні технології»; ТОВ «Старвей Продакшн», Консорціуму «Союз Буд», а також у навчальному процесі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Стратегічний інноваційний облік, контроль і аналіз», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Сталий розвиток».

Особистий внесок здобувача. Наукові розробки, положення, висновки та рекомендації є результатом самостійно проведеного автором дослідження щодо реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку. Внесок автора в колективно опубліковані праці конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження.

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані в 11 наукових працях, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, 6 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 7,1 д.а., з яких особисто здобувачеві належать 4,9 д.а.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Bokovets V., Nizhnikov I., Wang Fei. Risk management on regional innovation processes. *Управління змінами та інновації*. Випуск 5. 2023. С. 79-82. <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-5-14>

Особистий внесок: кількісно визначено область компромісу, яка необхідна для ведення консультацій та переговорів, а також прийняття управлінських рішень щодо територіальних інноваційних кластерів.

2. Klius Y., Nizhnikov I. Study of methods of measuring social responsibility of business in the system of sustainable development of the region. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». 2023. № 1 (93) С. 52-56. <https://doi.org/10.32782/bsnau.2023.1.10>

Особистий внесок: Вивчено взаємозв'язки соціальної відповідальності бізнесу та сталого розвитку, визначено пріоритети з боку бізнесу та території присутності.

3. Klius Y., Nizhnikov I. Modern models of social responsibility of business and peculiarities of their implementation in ensuring sustainable development of the region. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія:

Економіка і менеджмент. 2023. Випуск 56. С. 49-55.
<https://doi.org/10.32782/2413-2675/2023-56-7>

Особистий внесок: розроблено підхід до класифікації моделей соціальної відповідальності.

4. Klius Y., Nizhnikov I. Development of the definition of "social responsibility of business" and its transformation. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки.* 2023. № 1 (68). С. 74-80.
<https://doi.org/10.32689/2523-4536/68-12>

Особистий внесок: уточнено дефініцію поняття «соціальна відповідальність бізнесу».

5. Nizhnikov I., Bulatnikov S. Social investment as a component of the «financing» category. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля.* 2025. № 3 (289). С. 38-47. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2025-289-3-38-47>

Особистий внесок: розроблено концептуальної моделі інтеграції соціального інвестування до системи фінансування соціально-орієнтованих проєктів

Участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях

6. Ніжніков І.М. Формування регіональної інноваційної системи. *Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи»*, Київ, 28 травня 2024 р. Електронне видання, 2024. С. 20-23.

7. Nizhnikov Illya. Alternative options for economic development of the region. *Міжнародна науково-практична конференція «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики»*, Одеса, 13 вересня 2024р. Електронне видання, 2024. С. 137-139.

8. Nizhnikov Illya. Tools for measuring corporate social responsibility. *Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи»*, Одеса, 4-5 жовтня 2024р. Електронне видання, 2024. С. 445-447.

9. Shi Guangming, Wang Fei, Nizhnikov Illya. Risks of innovative activity in ensuring sustainable development of the region. *Міжнародна науково-практична конференція «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти»*, Київ, 15 жовтня 2024р., Інтерсервіс, 2024. С. 27-30.

10. Nizhnikov Illya, Buzyniuk Mykola. Mechanisms for measuring corporate social responsibility. *Всеукраїнська науково-практична конференція «ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі»*, Київ, 23-24 жовтня 2024р. Електронне видання, 2024. С. 208-210.

11. Nizhnikov Illya, Bulatnikov Stanislav. Ensuring social investment as a factor of sustainable socio-economic development of the region. *Міжнародна науково-практична конференція «Економічна аналітика: сучасні реалії та прогностичні можливості»*, Київ, 24 січня 2025р. Електронне видання, 2025. С. 209-211.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, які викладено на 175 сторінках друкованого тексту. Матеріали дисертації містять 10 таблиць та 27 рисунків, які наведено на 26 сторінках. Список використаних джерел із 325 найменувань наведено на 29 сторінках, 4 додатка – на 15 сторінках.

Характеристика особистості здобувача. Ніжніков Ілля Михайлович (14.11.1981р.н.) у 2005р. закінчив Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого (Україна), отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Правознавство» та здобув кваліфікацію юриста (диплом ХА №28063442 від 30 червня 2005р.). 01.10.2022р. вступив до аспірантури Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (Україна) за спеціальністю 051 Економіка, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, освітньо-наукова програма «Економіка» (далі - ОНП).

29.08.2025р. на засіданні Вченої Ради СХУ ім. В. Даля було уточнено тему дисертаційної роботи «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» (протокол Вченої Ради №14).

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю виконав освітню складову ОНП, успішно склав всі іспити та необхідні заліки, пройшов заплановану педагогічну практику, здобувши відповідні результати навчання; виконав наукову складову ОНП, провів дослідження за визначеною темою та підготував дисертаційну роботу.

Під час виконання дисертаційної роботи Ніжніков І.М. провів комплексне наукове дослідження щодо реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку. Було обрано об'єкт, предмет, методи проведення досліджень, сформульована актуальність теми, мета та завдання наукового пошуку. Упродовж усього терміну здійснення цієї роботи здобувач виявив себе як наполегливий та зрілий дослідник (давався у знаки також його практичний досвід), який чітко визначає мету й завдання наукового пошуку, підбирає адекватні для їх виконання методи дослідження, глибоко осмислює та систематизує результати проведених наукових розвідок. Сумлінно навчаючись в аспірантурі та активно займаючись дослідницькою діяльністю, здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії засвоїв необхідні професійні знання, практичні вміння та навички опанував відповідні компетентності, що дало йому змогу продукувати нові наукові ідеї та комплексно вивчати обрану проблематику, забезпечувати наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів. Здобувач постійно підвищувала свій професійний рівень, протягом навчання проявив себе наполегливою, старанною та відповідальною людиною.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Рецензенти рекомендують: відповідно до п.15 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44, пропонується такий **склад разової ради:**

Голова ради: **Хандій Олена Олексіївна**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензенти: **Івченко Євген Анатолійович**, доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки та управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Семененко Інна Максимівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Офіційні опоненти:

Кудріна Ольга Юріївна, доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної (наукової) роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка;

Манн Руслан Володимирович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління Черкаського державного технологічного університету.

В результаті попередньої експертизи дисертації **Ніжнікова Іллі Михайловича** і повноти публікацій основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Ніжнікова Іллі Михайловича** на тему **«Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку»**.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів дисертація **Ніжнікова І.М.** відповідає спеціальності 051 Економіка та вимогам **Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 **Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію **Ніжнікова Іллі Михайловича** на тему:

«Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 051 Економіка, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

4. Рекомендувати Вченій Раді СХУ ім. В. Даля затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради:

Хандій Олена Олексіївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензенти:

Івченко Євген Анатолійович, доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки та управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Семененко Інна Максимівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Офіційні опоненти:

Кудріна Ольга Юріївна, доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної (наукової) роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка;

Манн Руслан Володимирович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління Черкаського державного технологічного університету.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Ніжнікова Іллі Михайловича:

«За» - 18

«Проти» - немає

«Утрималися» - немає

Презентація Ніжнікова І.М. на 15 сторінках додається.

Декан факультету економіки та управління,
доктор економічних наук, професор

Євген ІВЧЕНКО

Головуюча на засіданні
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри ПУММ СХУ ім. В. Даля

Олена ХАНДІЙ

Секретар засідання

Ірина КУШАЛ